

VITALISERINGSPSYKOLOGISK TILGANG TIL GENOPRETTENDE RET I ARBEJDET MED UNGE, DER BEGÅR KRIMINALITET

Jan Tønnesvang & Heidi Alstrup¹

Med afsæt i en klarlægning af principperne i genoprettende ret og en diskussion af disse sat op imod den traditionelle strafferet vil artiklen vise, hvordan en vitaliseringspsykologisk tilgang kan bidrage til at kvalificere indholdsdelen af det konkrete arbejde med genoprettende ret i forhold til kriminelle unge og deres ofre. Artiklen er første skridt i retning af at skabe en fælles forståelsesramme for offer og gerningspersons forskellige situationer, der kan anvise en ny helhedsorienteret tilgang til arbejdet med unge kriminelles livsbaneudvikling. Med den foreslåede tilgang lægges der vægt på den læring, som kan finde sted i mødet mellem offer og gerningsperson, og der lægges vægt på den positive forandringskabende betydning, man som professionel kan få gennem et realitetskorrigerende arbejde, der skaber psykologisk iltende betingelser for, at de unge kan opleve sig set, hørt og mødt ligeværdigt på det, som ligger bag deres kriminelle handlinger. Der lægges op til, at man i det kriminalpræventive arbejde med unge kriminelle fokuserer på de fællesmenneskelige psykologiske grundbehov – som eksisterer både for offer og gerningsperson – og på de professionelle kapaciteter til at skabe medspillende modspil for de unges fremadrettede livsbaneudvikling.

“Part of the tragedy of modern society is our tendency to turn over our problems to experts. That is our tendency with regard to health, education and child raising. And it certainly applies to the harms and conflicts we call crime. In doing that, we lose the power and ability to solve our own problems. Even worse, we give up opportunities to learn and grow from these situations” (Zehr, 2005, p. 204).

I den offentlige debat i Danmark har der gennem længere tid pågået en diskussion om, hvordan vi i samfundet bedst håndterer og afhjælper kriminalitet blandt børn og unge.² Vi ved, at unge, der laver kriminalitet, ofte gør det

1 Jan Tønnesvang er cand.psych., ph.d. og professor på Psykologisk Institut ved Aarhus Universitet. email: jan@psy.au.dk

Heidi Alstrup er socialrådgiver og cand.psych. Arbejder til daglig som SSP-konsulent i Aarhus Kommune og fungerer i øvrigt som supervisor, underviser og terapeut. email: heidi@aarhus.dk

2 Diskussionen omfatter også børn, men vi fokuserer i nærværende artikel på unge over den kriminelle lavalder.

sammen med andre unge, fx deres venner eller klassekammerater, og at selve dét at begå kriminalitet for nogle af disse unge bliver en del af et identitetsskabende fællesskab, der giver livsindhold (Pedersen & Lindstad, 2011). Vi ved også af både erfaring og på grundlag af forskning, at de almindelige strafsanktioner ikke i tilstrækkelig grad løser den unges problem med at begå kriminalitet, men potentielt virker forrående, og at der skal noget andet til, hvis man skal gøre sig forhåbninger om at hjælpe de unge ud af kriminelle løbebaner og ind i mere konstruktive livsbaneskabelser (Felding, Felding & Møller, 2010).

Den udfordring, vi står overfor, stiller – mindst – to spørgsmål, dels et spørgsmål om, hvordan vi hindrer, at unge overhovedet bevæger sig ud på den kriminelle løbebane, og dels et spørgsmål om, hvordan vi skal arbejde med de unge, der er på vej derud eller allerede har bevæget sig derud. Begge spørgsmål fortjener en seriøs behandling, og begge spørgsmål kalder på, at man dels søger bag om de unges adfærd for at forstå, hvilke mulige “gode” bevæggrunde de har til at handle, som de gør, og dels forholder sig til, om de reaktionssystemer, som vi fra samfundets side sætter i værk over for de kriminelle unge, er “gode nok” i forhold til at få de unge til at ændre kurs. I nærværende artikel er det primært det sidste af de to spørgsmål, som vi skal beskæftige os med, nemlig spørgsmålet om, hvordan man skal få de unge, der begår kriminalitet, til at ændre livsbanekurs. Indgangsvinklen til at arbejde med disse unge står i vores optik stærkere, hvis den har rod i en helhedsbetragtning, der inkluderer både juridiske, sociale og psykologiske aspekter ved såvel de unges udførte handlinger som deres muligheder for fremadrettet at skabe mere konstruktive livsbaner.³ Dette kalder på en nytænkning af forholdet mellem de kriminelle unge og samfundets reaktionssystemer, så det match, der er mellem disse, er baseret på, hvad der i kriminalpræventiv henseende virker positivt på de unges livsbaneskabelse, og

---

3 Ud over at iværksætte foranstaltninger, der arbejder med en konsekvenslogik i forhold til de unges adfærd og reaktionsmønstre, bør indsatsen over for disse unge være undersøgende i forhold til, hvilke psykologiske grunde og eventuelle psykiske forstyrrelser der medvirker til den unges kriminalitet. Hvis ikke disse forhold bliver taget til efterretning, og de eventuelle psykiske forstyrrelser kommer under behandling, så øger det risikoen for, at den kriminelle og selvdestruktive adfærd vil fortsætte i den ene eller anden ikklædning. Det har på den anden side vist sig, at længerevarende behandling har en god virkning på de forstyrrelser af både følelsesmæssig og relationel karakter, der ligger bag kriminelle gerninger. Man kan derfor argumentere for nødvendigheden af at indtænke behandlingsmæssige principper af psykologisk karakter i de kriminalpræventive tiltag, såfremt man vil undgå, at kriminaliteten fører til en livsform for den unge, hvor der bliver stadig mindre kontakt med de frustrationer, der var anledning til kriminaliteten i første omgang. Deraf argumentet for at iværksætte psykologisk behandling inden de unge er kommet for langt ind i den onde cirkel, idet chancerne for at sætte en egentlig positiv og varig udvikling i gang dermed vurderes at være meget større (Felding, Felding & Møller, 2005).

hvorfor dette er tilfældet. Det er i forhold til dette interessant, at der flere steder internationalt eksperimenteres med “Restorative Justice” som grundlag for kriminalpræventivt arbejde med unge.⁴ Vi kan fra disse forsøg hente nye perspektiver ind i en hjemlig kontekst, hvor den traditionelle strafferet står stærkt.⁵

1. Artiklens formål

I denne artikel vil vi præsentere og diskutere principperne for genoprettende ret i forhold til traditionel strafferet og give et bud på, hvorledes en vitaliseringspsykologisk tilgang kan bidrage til at kvalificere den psykologiske side af arbejdet med genoprettende ret over for unge, der begår kriminalitet. I arbejdet med genoprettende ret har man fokus på nogle af de centrale behov, som gør sig gældende for offeret som følge af den kriminelle handling. Vi vil i artiklen vise, hvordan vitaliseringspsykologien kan komplementere denne behovsforståelse ved at inddrage de fællesmenneskelige psykologiske grundbehov, som er på spil for både offer og gerningsperson. Med denne komplementering skabes der en platform for mødet mellem offer og gerningsperson, der kan gøre det muligt for parterne at opnå en forståelse for hinandens forskellige situationer og tilstande ud fra et fælles behovsgrundlag. Det er vores formodning, at dette kan understøtte en gensidig forståelseshorisont og resonans hos offer og gerningsperson, der kan være medvirkende til at skabe forsoning i mødesituationen, og som efterfølgende kan være med til at facilitere de forandringsprocesser, som den genoprettende ret subsidiært har som mål at skabe for den unge, der har begået kriminaliteten.

2. Profil af unge der begår kriminalitet – Er de måske også ofre?

En række danske undersøgelser af unge, der begår kriminalitet, tegner et billede af en gruppe mennesker, der kommer fra demografisk svagt stillede hjem. De unges hjem er ofte kendetegnede ved enlige forsørgere uden uddannelse, opvækstforhold med mange konflikter, opbrud, afsavn og omsorgssvigt, psykisk sygdom og/eller kriminalitet og misbrug fra de nære omsorgsgivere. Endvidere er der ofte tale om problematiske skole-, uddannelses- og/eller beskæftigelsesforhold (Kyvsgaard, 1989; Felding, 2005a; Kramp et al., 2001; Godsen et al., 2003).

Flere engelske og finske undersøgelser understøtter de danske fund og konkluderer, at de faktorer, der oftest kan knyttes til kriminalitet, er antiso-

---

4 Restorative Justice oversættes på dansk med de synonyme termer genoprettende ret eller genoprettende retfærdighed. Vi anvender fortrinsvis termen genoprettende ret i artiklen.

5 Traditionel strafferet defineres også ofte som den gengældende ret (Zehr, 1990).

cial adfærd, misbrug, dårlige opvækstvilkår grundet omsorgssvigt karakteriseret ved hård forældredisciplinering, manglende forældrenærvær herunder ingen overvågning, konfliktfyldte forældreforhold samt det at have nære familiemæssige relationer med personer, der også begår lovovertrædelser. På det personlige plan har de unge tilsvarende ofte lav intelligens, koncentrationsvanskeligheder, problemer med hyperaktivitet samt en dårlig skolemæssig baggrund (Chow & Browne, 2010).

Den danske fængselspræst Lissi Rasmussen (2010) har i interviews med indsatte unge i Vestre Fængsel optegnet de unges livshistorier. Helhedsbilledet af deres baggrund og situation viser samstemmende med ovenstående en manglende eller negativ voksenkontakt og mange afbrudte forløb i barndom og ungdom sammenholdt med oplevet uretfærdighed og social eksklusion i samfundet. Livshistorierne fortæller samtidig, at de unge gerne vil opfattes som unikke enkeltpersoner, men at de for manges vedkommende oplever ikke at være blevet bekræftet og anerkendt såvel i barndommen (gennem skole og hjem) som i ungdommen – personligt (gennem uddannelse og arbejdsmarkedet) og/eller kollektivt (deres oplevelser af ikke at være inkluderede ligeværdige medlemmer af samfundet). Dertil kommer de unges *oplevelser af* at blive diskrimineret retsligt enten med henvisning til deres etniske tilhørsforhold eller ved hårdere strafferetlige sanktioner. Manglende anerkendelse på disse niveauer, som svarer til Axel Honneths kategoriseringer af anerkendelse i den familiære, retslige og sociale sfære, forstærker hinanden i de unges selvbevidsthed og deres selvbillede, hvormed deres følelse af ikke at kunne hente støtte nogen steder yderligere får grobund. Ifølge Rasmussen er relationsaspektet i de unges liv i form af manglende eller negative relationer til voksne gennem opvæksten og senere også i tilværelsen generelt for de flestes vedkommende en afgørende risikofaktor for udviklingen af en kriminel løbebane. De unge udtrykker således også i undersøgelsen behov for anerkendende og ligeværdige samt respektfulde relationer (Rasmussen, 2010).

Som det fremgår, er gruppen af unge, der skal iværksættes kriminalpræventive tiltag over for, typisk karakteriseret ved komplekse problemstillinger, der rækker tilbage i tid og ofte kommer til syne i relationelle sammenhænge. En del af de unges selv-tilstand kan forventes at være underskudspositioneret (Tønnesvang, 2012), forstået på den måde, at de unge har lav implicit (og måske også eksplicit) selvfølelse og udviser en parathed til at være sikkerhedsorienterede og reagerende i deres indstilling til deres omgivelser. Når man i ungdomsarbejdet således ønsker at skabe betingelser for unges udvikling, da må man være opmærksom på, hvor “de unge står”, så indsatserne tilrettelægges, således at de reelt er mulige for de unge at gribe fat i (Mørch, 1993, p. 32). Det er denne artikels oplæg, at det kriminalpræventive arbejde i forhold til dette skal have fokus på det samlede symptombillede, således at kriminaliteten forstås i sammenhæng med de ofte aggressive handlinger og den mulige sårbarhed og angst (Felding, 2005; Gosden et al.,

2003; Kramp et al., 1987), der ligger bagved de voldsomme gerninger. De unge, der i deres adfærd reagerer på, at de selv har været udsat for traumatiserende hændelser og/eller situationer, er i en vis forstand selv ofre for deres gerninger. Det er ikke nødvendigvis sådan, omgivelserne eller de selv umiddelbart oplever det, men sådan kan det anskues psykologisk: De unge gerningspersoners traumeoplevelser bliver en del af kerneproblematikken for både de unge og deres ofre (Zehr, 2002). Deres eventuelle vold "... may actually be a reenactment of trauma which was experienced earlier but not responded to adequately" (Zehr, 2002, p. 31), som de udøver bl.a. for at opnå retfærdighed eller imødegå oplevelsen af manglende retfærdighed. De udsætter med andre ord andre for det, de selv har været udsat for (Felding, Felding & Møller, 2010). Når de i forhold til deres gerninger mødes med den Gengældende Rets straffende sanktioner, så vil dette ofte blot føre til, at de i endnu højere grad oplever at blive til ofre for andres handlinger. På den måde får de – i deres egen oplevelse (som vi ønsker at tage alvorlig her) – bestyrket deres forståelse af at blive diskrimineret og uretfærdigt behandlet (jf. Rasmussens rapport). Ifølge Zehr bør modtrækket til dette være, at det retslige system (*også*) forholder sig til de traumatiserende oplevelser, der ligger bag de unges adfærd. Ikke fordi disse skal bruges som undskyldning for de unges kriminelle handlinger, men fordi adfærden skal ses som en reaktion på disse oplevelser, og fordi der i arbejdet med denne side af den unges liv ligger en nøgle til forandring. De traumatiske oplevelser, de unge har haft, skal forstås således, at de kan adresseres i det retslige arbejde (ibid., 2002).

3. Traditionel strafferet vs. genoprettende ret

I Danmark håndterer vi sædvanligvis unge, der har begået kriminalitet, efter principperne i det traditionelle eller gengældende retssystem. Der er her tale om et system, hvori den primære måde at motivere til lovlydighed og samarbejde på foregår ved tilføjelsen af regelsæt og sanktionsmuligheder.

Når en konflikt i den traditionelle strafferet defineres som en lovovertrædelse fra en person begået mod en anden person, så træder staten automatisk til via det strafferetslige system for at overtage sagen og konfliktløsningen på offerets vegne. Sagen kører herefter som en sag mellem den tiltalte og anklagemyndigheden helt uden om offeret. Det er således ulovligt for parterne selv at søge konflikten løst. Dette forbud er en del af vores retskulturelle arv, der stammer tilbage fra middelalderen (Dalberg-Larsen, 2009; Christie, 1977). Kriminalitet anses i denne praksis for at være et overgreb mod staten, defineret ved lovovertrædelse og skyld, og hvor det er retten, der afgør graden af bebrejdelse og administrerer mængden af pine (straf). Dette foregår under en kamp mellem gerningsmanden og staten systematiseret af regler for, hvordan proceduren skal være (Nielsen, 2006, p. 155).

I den traditionelle strafferet er det skyldspørgsmålet, der leder den juridiske proces, som er snæver, teknisk og objektiv eller deskriptiv i sin natur. Processen er styret af spørgsmål, der handler om, hvorvidt den pågældende har begået en handling, som rent faktisk overtræder det i loven beskrevne, om dette foregik intentionelt osv. Juridisk skyld består i en afklaring af, hvorvidt den sigtede rent faktisk begik den strafbare handling, samt hvorvidt vedkommende ifølge loven er ansvarlig for denne handling. Skylden gradbøjes således ikke. Det er et enten/eller-spørgsmål (Zehr, 2005): "Guilty or not Guilty?".

Den norske kriminolog Nils Christie har i sin kendte artikel *Konflikt som eiendom* fra 1977 fremsat det interessante synspunkt, at et samfund har behov for konflikter, for at dets borgere som udgangspunkt kan deltage i et fællesskab omkring konfliktløsningen og derved danne nye fælles normer og værdier. Det er hans opfattelse, at kriminologien utilsigtet har forstærket en proces, hvori konflikter er taget fra de involverede parter og i stedet er blevet til andres ejendom, nemlig statens. Vi har dermed ifølge Christie tabt en pædagogisk mulighed for fortløbende diskussion af grundlaget for landets love og regler. Konflikter bør i stedet bruges nyttigt af de implicerede parter. Både offer og gerningsperson skal involveres aktivt i konfliktløsningen for derved at få mulighed for at genoptage deres gamle rolle i samfundet – i bedste fald uden psykiske eftervirkninger for nogen af parterne. Konflikter repræsenterer i denne forståelse et potentiale for læring, inkludering og deltagelse (Christie, 1977, p. 123). En tankegang som i modsætning til den traditionelle indfaldsvinkel fører os til principperne for genoprettende ret.

4. Genoprettende ret

De overordnede principper for genoprettende ret er eklektisk funderede forstået på den måde, at konceptet både bygger på sociologiske, psykologiske og ikke mindst filosofiske inspirationer. Der findes ikke nogen eksplicit teori, der klart beskriver de forskellige tilgange. Der er snarere tale om en bred vifte af nøglebegreber, som ligger bag menneskesynet i genoprettende ret som paradigme⁶:

“Although the term *Restorative justice* encompasses a variety of programs and practices, at its core it is a set of principles, a philosophy, an alternate set of guiding questions. Ultimately, restorative justice provides an alternative framework for thinking about wrongdoing” (Zehr, 2002, p. 5).⁷

---

6 Historisk set er det såkaldte paradigme om genoprettende ret inspireret af et tidligere paradigme om "restitution", hvor hovedtanken var, at gerningspersonen skal stå til ansvar og gøre noget for den krænkede (Zehr, 1985).

7 Flere af principperne kan imidlertid spores tilbage til oprindelige befolkningsgrupper som Maorier fra New Zealand, Navajoindianere i Amerika og stammefolk i Afrika (ibid., 2002).

Genoprettende ret er med andre ord ikke et entydigt begreb, men der er den fællesnævner i de forskellige måder at praktisere det på, at *en kriminell handling betragtes som en forbrydelse begået mod konkrete mennesker eller afgrænsede fællesskaber* frem for at være en forbrydelse begået mod staten i overordnet abstrakt forstand. Forbrydelsen har på forskellig måde og i forskelligt omfang påført disse mennesker skader (Justitsministeriet, 2009; Zehr, 2002), og den, der begår kriminalitet, er forpligtet til at gøre skaden god igen. Retten involverer – i modsætning til gengældende ret – offeret, gerningspersonen og lokalsamfundet i en løsning, der kan give oprejsning, forsoning og sjælero (Nielsen, 2006, p. 155; Zehr, 2002).

I flere vestlige lande – herunder England, Irland, USA og New Zealand – anvender man principper for genoprettende ret som alternativ eller supplement til den traditionelle strafferet, især i forhold til unge lovovertrædere.⁸ I en række ikke-vestlige lande såsom Brasilien, Hong Kong, Macao og Sydafrika er man tilsvarende undervejs med at udvikle eller introducere principperne for genoprettende ret (Maxwell & Morris, 2006).

Med udgangspunkt i en analyse af skadens omfang, sådan som den er oplevet af offeret, og med en inddragelse af årsagerne til, at den kriminelle handling i første omgang fandt sted, er målet med den genoprettende ret at genskabe balance samt tilvejebringe healing for alle implicerede:

“Restorative justice is a process to involve, to the extent possible, those who have a stake in a specific offense and to collectively identify and address harms, needs and obligations, in order to heal and put things as right as possible” (Zehr, 2002, p. 37).

Ud over at adressere den skete skade og de eventuelle grunde og årsager til, at den kriminelle handling fandt sted, så lægger den genoprettende ret vægt på, at gerningspersonen skal stå til *ansvar*. Det handler i denne tankegang ikke som sådan om, at gerningspersonen skal straffes, men om, at gerningspersonen skal *forstå* konsekvenserne af den skade, han/hun har forvoldt, og handle i forhold til dette: “... it means they have a responsibility to make things right as much as possible, both concretely and symbolically” (ibid., pp. 23). Man arbejder i forhold til dette med at *konfrontere* gerningspersonen med sine handlinger. Dette rum foregår fortrinsvis ved direkte udvekslinger mellem gerningsperson og offer – eksempelvis via møder, breve, videooptagelser med videre eller undtagelsesvis ved indirekte kontakt ved, at gerningspersonen gennem samfundstjeneste gør en indsats for at reparere de skader, som han/hun har forvoldt. Frihedsstraffen bliver her erstattet af pligten til at udføre et samfundsnyttigt arbejde et bestemt antal timer.

8 Genoprettende ret er bl.a. også anvendt i internationale konflikter som efter apartheid i Sydafrika (Louw, 2008) og krigen i Eksjugoslavien (Nikolic-Ristanovic, 2008).

I den genoprettende proces informeres parterne om hinanden, og de involveres således alle i beslutningen om, hvordan retfærdigheden skal ske fyldest i den konkrete situation. I modsætning til traditionel strafferet skabes der her et rum for *dialog* om erfaringer og oplevelser, der fællesgøres, men hvor det samtidig bliver synligt, at de deltagende individer har forskellige virkelighedsopfattelser. Samarbejdsprocessen består således i en kontinuerlig forhandling om sandhed og virkelighed med dialogen som det centrale redskab.

I praksis betyder dette, at man ved at benytte principperne for genoprettende ret til forskel fra den gengældende traditionelle strafferet direkte fokuserer på parternes frem for statens behov i processen, men det betyder ydermere, at man får skabt en anderledes kontakt til gerningspersonen eller i dette tilfælde den unge, som man ellers sædvanligvis ikke ville have mulighed for. Essensen er, at der er fokus på at adressere både offer og gerningspersons grundlæggende psykologiske behov. Målet med dette er at arbejde ud fra et anderledes grundlag for forandringskabelse af de måder, hvorpå de implicerede befinder sig i deres liv generelt, frem for det blot adfærdsregulerende i forhold til gerningspersonen, som er i fokus i traditionelt gengældende ret.

5. Modeller for praktiseringen af genoprettende ret

Der findes forskelligt udviklede og anvendte modeller inden for praktiseringen af genoprettende ret. Nogle består udelukkende af offer-gerningspersons-konfrontationer eller konfliktråd (som det også kaldes). Andre består af fredscirkler eller konferencer, hvor der involveres flere deltagere i processen i form af eksempelvis familie, netværk, personer fra lokalmiljø, system-repræsentanter m.m. Blandt de eksisterende modeller er den såkaldte Balance-model fra Nordirland blevet til et af de mest succesfulde internationale eksempler på, hvordan man kan implementere tilgangen i kriminalpræventivt arbejde med unge.

Balancemodellen er udviklet med afsæt i et ønske om for det første at engagere de unge lovertrædere i at gøre skaden god igen, for det andet at få dem til at indgå i handlinger, som vil modvirke, at de begår ny kriminalitet. Den er tænkt som en model, der skal imødekomme både offerets, gerningspersonens og samfundets behov og interesser. Modellen har som præmis, at der på den ene side vil være specifikke behov og interesser for hvert individ og ved enhver genoprettende proces, og at der på den anden side vil være mere generelle behovsområder, som vil være fælles for alle parter, idet der er tale om behov, som opstår efter enhver kriminel og dermed skadelig handling. Eksempler på det sidste kan fx være behov for sikkerhed, retfærdighed og kontrol (Zinsstag & Chapman, in press; Chapman, in press, p. 5). Et særkende ved Balancemodellen er, at den opererer med ungekonferencer som

omdrejningspunkt for den genoprettende proces. Siden 2003 er der således afholdt over 10.000 konferencer i Nordirland (for historisk baggrund, se slutnote, for beskrivelse af Balancemodellens proces, se tekstboks 1).¹

Tekstboks 1: Balancemodellens proces

Hvem deltager: Den eller de unge, der har begået en kriminel handling, samt det eller de ofre, der har været udsat for en kriminel handling. Bisdere til den unge og/eller offeret. Derudover deltager forskellige repræsentanter for systemet såsom politi, socialforvaltning, ungdomsdomstol m.fl. Ungekonferencerne har typisk mellem 5 og 15 deltagere.

Hvad: Konferenceprocessen skal være afholdt inden for 30 dage efter henvisningen fra retssystemet. Konferenceprocessen styres af professionelt trænedede facilitatorer, som er ansat af de institutioner, der håndterer ungdomskriminalitet (Youth Justice Agency). Det er først og fremmest dialogen mellem de implicerede parter, som det handler om at facilitere. Denne dialog baseres på de specifikke direkte oplevelser, som de implicerede deler med hinanden i processen. At fortælle sin historie er således et kritisk element i praktiseringen af ungekonferencerne. Ved at lytte intenst til dialogen får facilitatoren en indsigt i og en forståelse af, hvad der er vigtigt for personen, og dermed også, hvad der vil virke i en genoprettende proces.

Hvordan: Processen er opdelt i 3 faser:

- 1) før konferencen; hvor der er fokus på at inkludere de implicerede ud fra en dialog om deres forventninger, behovsafklaring etc.
- 2) selve konferencen; hvor det gennem konferenceprocessen drejer sig om at få de implicerede til at være aktivt deltagende.
- 3) efter konferencen/bearbejdningsfasen; hvor det drejer sig om at støtte den unge og/eller offeret i den transformation og forandringsbevægelse, som gerne skulle opstå og ofte også gør dette efter de to første trin af processen.

Formål: Formålet består ikke i at finde frem til en faktisk sandhed, men derimod i at give det enkelte individ mulighed for dels at skabe mening ud af den aktuelle situation, dels at få afklaret, hvilke behov hver især har for at kunne imødegå konsekvenserne i situationen. Ved at redegøre for handlingsforløbet fortæller den enkelte ikke kun om hændelsen. Der konstrueres samtidig en virkelighed. Fortællingerne indeholder elementer af personens identitet, overbevisninger og værdier. Og en del af målet er at få gjort op med de elementer, der vedligeholdes via disse fortællinger. Den tilgang, som den således anvendte narrative dialog repræsenterer, lægger m.a.o. vægt på værdien i det at udforske forskellige perspektiver på sandheden.

Arbejdet med flere sandheder i de tre stadier omkring inkludering, deltagelse og transformation skal munde ud i en fælles (fortalt) sandhed, som kan forandringsbevæge de deltagende parter på grundlag af ny indsigt og forståelse, frem for at være styret af de historier, som hidtil har været vedligeholdt af deres (hver især) egne fortællinger om virkeligheden (Chapman, in press).

Aftale: Dialogen skal i sidste ende munde ud i en skriftlig aftale om, hvad den unge skal gøre for at gøre en forvoldt skade god igen. Det kan fx dreje sig om at give en skriftlig eller mundtlig undskyldning, betale for de skader, der er sket, efterkomme bestemte restriktioner på sin færden eller deltage i forskellige programforløb, fx i form af misbrugsbehandling osv. Den skriftlige aftale (Youth conference order) godkendes af ungdomsdomstolen og sendes herefter til den organisation (Youth Justice Agency), som dels har tilsyn med de indgåede aftaler, dels skal hjælpe den unge med at overholde og indfri de aftaler, som han/hun har været med til at indgå. Med henblik på dette har organisationen indgået aftaler med en række institutioner i lokalområdet og med frivillige foreninger, der kan levere forskellige programmer og ydelser, som kan understøtte de aftaler, der indgås på ungekonferencerne. Disse programmer er udviklet til ikke blot at forhindre den unge i at begå kriminalitet og hjælpe ham/hende til at få et godt liv igen, men til også at give mening for den forurettede (herunder også den unge). Eksempler på dette kan være en ung, der har begået en voldelig handling over for et ældre menneske. Denne vil blive anmodet om at deltage i frivilligt arbejde på et plejehjem. Et andet eksempel kan være, at racistisk motiverede kriminelle handlinger modsvares af en deltagelse i tilbud fra etniske foreninger osv. (Zinsstag & Chapman, in press; Chapman, in press)

6. Erfaringerne med genoprettende ret

Siden ungekonferencerne blev etableret, er de blevet nordirernes foretrukne måde at behandle ungesager på. I perioden 2006-2010 steg anvendelsen af ungekonferencer således med 141 % (Zinsstag & Chapman, in press). For den gruppe af unge, der modtog traditionelle, ubetingede strafferetslige sanktioner i 2008, var tilbagefaldsprocenten på 68,8 %. Af de unge, der modtog betingede sanktioner, begik hele 81,5 % kriminalitet igen. Til sammenligning var recidiv for de unge, der havde gennemgået en ungekonference i samme periode, nede på 45,4 %. Dette skal ses i sammenhæng med, at der er en høj tilfredshedsrate med deltagelsen i ungekonferencerne. I 2010 var over halvdelen af de ofre, som i Nordirland var personligt ramt af en

kriminell handling, til stede ved en konference. Evalueringsresultater har vist, at over 90 % af disse var tilfredse med deres oplevelser under konferencen. Når dette sammenstilles med, at mere end 90 % af de planer, som blev lavet under konferencerne i samme periode, rent faktisk blev gennemført af de unge (ibid.), så indikerer det, at tiltag inden for genoprettende ret som kriminalpræventiv metode synes at være lovende for denne målgruppe.

Der er i flere andre lande lavet undersøgelser af, hvorvidt tiltag inden for genoprettende ret virker i præventiv henseende. Bl.a. har man i Australien fundet, at kriminaliteten i et før-og-efter-perspektiv faldt med 49 % for unge, der havde deltaget i ungekonference, mens den kun faldt med 11 % for unge, der fik deres sag behandlet i det traditionelle system (Sherman, Strang & Woods, 2000 i Clausen, 2006, p. 155). Det samme positive billede tegner sig for de konferencer, som praktiseres i New Zealand (Maxwell, Morris & Hayes, 2008). Tilsvarende er der i USA påvist signifikant lavere recidiv for kriminelle, der har deltaget i offer-gerningspersons-konfrontationer (Victim Offender Mediation) sammenlignet med tilsvarende kriminelle, som i det traditionelle system er blevet idømt en betinget dom med tilsyn (Schneider 1986; i Clausen, 2006, p. 154).

I Danmark blev der i perioden 1998-2002 i flere politikredse gennemført forsøg med konfrontationer mellem offer og gerningsperson i de såkaldte konfliktråd.⁹ Der blev i perioden gennemført 150 konfliktrådsomgivelser. Center for alternativ samfundsanalyse (CASA) har fulgt denne ordning og på baggrund heraf udarbejdet en rapport, hvoraf det fremgår, at deltagerne fik stort udbytte af at deltage i konfliktrådene (Henriksen, 2003). Konfliktrådsordningen blev gjort landsdækkende i 2010, og i 2012 kan det konstateres, at der i 2011 er gennemført 595 konfliktråd på landsplan, og at der i første halvår af 2012 er gennemført 315 konfliktråd. Siden loven om konfliktråd trådte i kraft 1. januar 2010 til og med første halvår af 2012, er der således i alt gennemført 1251 konfliktråd. Evalueringsrapporterne konkluderer, at de forurettede såvel som gerningspersonerne (i alt knap 85 %) generelt set oplever deres fælles møder i konfliktrådene som meget vellykkede. Oplevelsen hos ofrene er bl.a., at deres frygt er mindsket, efter at de har mødt gerningspersonen og har fået sat ansigt på vedkommende samt fået talt ud om hændelsen. Gerningspersonerne fortæller ligeledes, at det har været en positiv oplevelse dels at møde den forurettede, og dels at få mulighed for at give en undskyldning og en forklaring og vise, at man fortrød (Hansen, 2012). Disse tal siger alene noget om tilfredsheden med at deltage i konfliktråd, hvilket er et konstruktivt udgangspunkt for tilgangen generelt set, men de siger ikke noget om risikoen for recidiv for den unge. Det gør til gengæld de nævnte irske, australske og amerikanske undersøgelser, der viser mindre recidiv for de unge, der blev behandlet ud fra principperne i genoprettende

9 I Danmark er konfliktråd ikke et alternativ til domstolsbehandling, men et supplement. Sagen køres stadig samtidig i det normale retssystem (Henriksen, 2003).

ret end det, der gælder for de unge, der modtog en traditionel ubetinget eller betinget strafferetslig sanktion.

Der tegner sig på dette grundlag et billede af, at konfrontationer mellem offer og gerningsperson i form af deltagelse i konfliktråd og konferencer inden for genoprettende ret kan have en kriminalpræventiv effekt over for unge lovovertrædere, der overstiger effekten af traditionel retspraksis (Clausen, 2006, p. 159; Vindeløv, 2008, p. 369).

7. En vitaliseringspsykologisk tilgang til genoprettende ret

I den genoprettende retsproces får gerningspersonen ved konfrontation med offeret mulighed for at opleve, hvilke konsekvenser hans eller hendes handlinger har haft for et andet menneske. Ideen med dette er bl.a., at gerningspersonen skal lære til det bedste af sin mulige formåen at sætte sig i andres sted, dvs. at man arbejder med gerningspersonens *mentaliseringssevne*.¹⁰ Endvidere giver man ved det inkluderende samarbejde gerningspersonen mulighed for eksempelvis at opnå anerkendelse ved at gøre skaden god igen. Man arbejder her med gerningspersonens *selvforståelse* og *motivation* for at ændre sit livsmønster som grundlag for at blive en del af normalsamfundet igen. Som led i at arbejde med gerningspersonens selvforståelse og motivation lægger man vægt på – sammen med denne – at forstå og inddrage de iboende grunde til de kriminelle handlinger. Man forsøger dermed gennem det relationelle arbejde at få den unge gerningsperson sat i spil som et helt menneske frem for som en person, der kun identificeres med sine kriminelle handlinger. Med det særlige fokus på mentaliserings-, motivations- og selvforståelsesarbejdet skaber man i genoprettende ret en tilgang til at arbejde med unge, der har en parallel til det, som man inden for vitaliseringspsykologien arbejder med i andre (ikke-retslike) tiltag over for udfordrede unge, relateret til eksempelvis uddannelsesfrafald (Tønnesvang & Schøler, 2012), integrerende livsbaneskabelse og pædagogisk udviklingsarbejde i almindelighed (Tønnesvang & Ovesen, 2012; Tønnesvang & Hedegaard, 2013). Der ligger i denne parallel en mulighed for at tænke den almene vitaliseringspsykologi ind i rammerne for det kriminalpræventive arbejde i genoprettende ret, således at afstanden mellem de kriminalpræventive og de mere almene pædagogiske og vejledningsmæssige ungeindsatser (hvor man anvender vi-

---

10 Mentalisering er tæt forbundet med udviklingen af selvforholdet. Mentaliseringsevnen er med til at regulere indre tilstande og handler samtidig om, at man kan gøre sig meningsfulde og realitetstilpassede tanker om, hvordan egne og andres tanker og følelsesmæssige reaktioner hænger sammen. Mentaliseringsevnen er således helt central for individets evne til at forstå og håndtere interpersonelle samspil. Operationaliseringen af de mentale færdigheder, som frembringer mentalisering, betegnes som en refleksiv proces (Fonagy, 2007; Jørgensen, 2008).

taliseringspsykologi) bliver mindre. En gevinst ved dette kunne fx være, at professionelle, der arbejder med unge i forskellige sociale, retslige og pædagogiske sammenhænge, får en fælles reference (et fælles sprog) om betydningen af behov og vitaliseringsdynamik i de unges liv (jf. nedenfor). Dette kan understøtte forståelsen af, at unge, der er involverede i kriminalitet, er unge med samme typer af grundbehov som andre unge. Med en anerkendelse af, at disse unge er særligt udfordrede på forskellige måder frem for at klassificere (og potentielt stigmatisere) dem i kategorier som “røde unge”, “uopnåelige unge” og “kriminelle unge”, kan der skabes en konstruktiv forståelsesramme, der i udgangspunktet kan inkludere alle typer af unge uanset problemstilling. Dette i sig selv vil kunne medføre, at det i højere grad er problemstillingen vedrørende de unges selvforståelse, mentalisering og motivationsdynamik frem for deres adfærd, fremtoning og kriminelle handlinger, der sættes i fokus i behandlingsarbejdet.

Med vitaliseringspsykologien ligestiller vi i princippet de unges forandringspotentialer og søger dermed at bidrage til at afmystificere en målgruppe, som i den politiske debat fremstilles som umulig at nå. Ideen i forhold til arbejdet med genoprettende ret er at lade denne (den genoprettende ret) sætte de ydre rammer og principper for arbejdet med de kriminelle unge, mens vitaliseringspsykologien skal bidrage med en teoretisk tilgang til psykologisk og socialt at forstå og analysere, hvilke behovsmæssige omstændigheder der gør sig gældende i den genoprettende proces, og hvordan man konkret kan tilrettelægge sit relations- og samtalearbejde med den unge (og dens offer) omkring disse behovs betydning.

Det følgende vil redegøre for den vitaliseringspsykologiske grundmodel – kaldet vitaliseringsmodellen – og hvorledes denne kan anvendes som grundlag for at arbejde og samtale med offer og gerningsperson om de eksistentielle grundbehov, som de hver i sær har. Dernæst vil vi vise, hvordan vi med vitaliseringsmodellen som dialogredskab, sammentænkt med centrale principper for genoprettende ret, kan bidrage til at udvikle den teoretiske og praktiske forståelsesramme hvorudfra kriminalpræventivt arbejde i en genoprettende proces med unge kan tilrettelægges. Redegørelsen tager højde for den strategi for processen, som balancemodellen har indarbejdet – i form af forberedelse (inkludering), konference (deltagelse) og efterbearbejdning (transformation).

8. Vitaliseringspsykologi

I vitaliseringspsykologien med dens selvpsykologiske fundament (jf. Hansen, 2001; Tønnesvang, 2012) arbejder man ud fra den antagelse, at den menneskelige grundmotivation er den motivation, der vedrører drivkræfterne i at realisere de mest fundamentale eksistentielle behov, vi har som mennesker. Disse knytter sig for det første til det at skulle leve og dø alene og

sammen med andre. Dernæst til, at vi undervejs i processen lærer noget og udvikler os med henblik på at modtage og give anerkendelse, finde mening og værdi samt at beskæftige os med noget, der betyder noget for os og/eller andre (Tønnesvang, 2012, p. 40). Denne motivationelle dynamik indfanges i vitaliseringspsykologien med en rettedsterminologi, der siger noget om, hvad vi retter os imod og – vigtigt i denne sammenhæng – hvad vi lader os rette af, dvs. hvordan vi er indstillet på at lade os selv komme til udtryk i verden, og hvordan vi i denne indstilling lader os påvirke af forhold i verden. Den motivationelle rettedthed er koblet til en selvforfømmelse af at være den, man er. Det betyder, at når man engagerer sig i en handling, så sker dette ikke, uden at man har en forfømmelse af at være den, der gør det, man gør. Man er således ikke motiveret til at gøre noget uden samtidig også at have en forfømmelse af at være en bestemt person, der i færd med at ville gøre dette eller hint. Denne grunddynamik danner basis for måden, hvorpå en person udvikler sin måde at forstå og manifestere sig selv på (med identitet og handlekraft) (Tønnesvang, 2013).

Det er en central antagelse i vitaliseringspsykologien, at motivation ikke ses som et indre register af former for drivkraft, men derimod forstås som en måde at være til stede som en person, der har noget for med noget eller med nogen og samtidig også med sig selv. Omvendt vil personens tilstedeværelsesmåde tilsvarende være påvirket den anden vej rundt, af det eller de i personens omgivelser, som er responderende til rådighed i disse. Den kriminelle unge er på den ene side motiveret af sig selv til sine handlinger. Han/hun kan have forskellig grad af indsigt i sin egen motivationsdynamik, men medmindre det drejer sig om en psykotisk person, så er den unge til stede som handlingsagent i den motivation, han/hun handler med i sine kriminelle aktiviteter. Der er nogen hjemme i dét, der sker, så at sige. På den anden side, så skabes den måde, hvorpå den unges motivation tager form eller levendegøres i et kriminelt engagement, i feltet mellem den unge og det i den unges omgivelser, som han/hun lader sig engagere af – tilsigtet eller utilsigtet. Der udfolder sig i feltet mellem den unge og dennes omgivelser en vitaliseringsdynamik, der medvirker til at igangsætte, opretholde eller ændre den unges engagementer. I vitaliseringspsykologien taler vi om, at der er psykologisk ilt i denne vitaliseringsdynamik, og at det er den unges søgen efter psykologisk ilt til sin selvunderstøttelse, identitet og livsmening, der former retningen i hans eller hendes livsbane. Med begrebet psykologisk ilt henvises der til:

“... sådanne vitaliserende *dimensioner* ved forholdet til *andet* og *andre* som *opleves* som selvunderstøttende, selvopløftende eller på anden vis vitaliserende, og som er nødvendige for etablering, opretholdelse og fortsat udvikling af et sammenhængende selv” (Tønnesvang, 2002, p. 80; se også Hansen, 2001, p. 78).

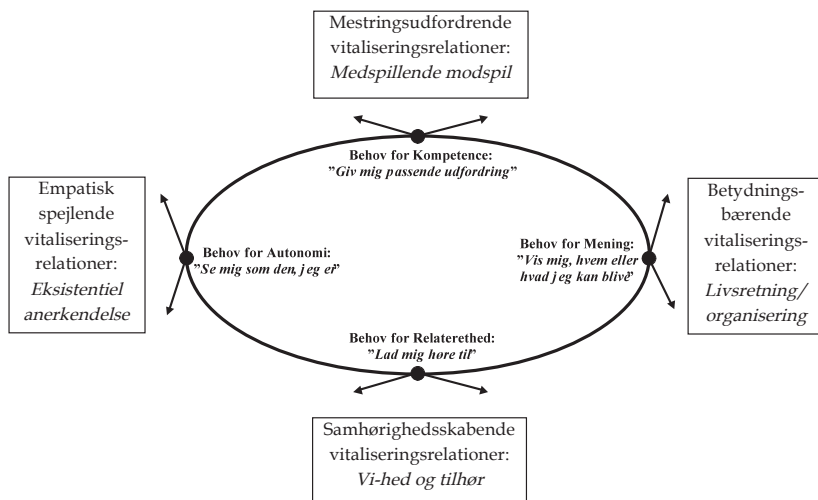
Sagen er, at hvis den psykologiske ilt for den unge primært (eller stor set kun) findes i kriminelle relationer, så vil dette trække i den unges engagementer og danne grundlag for oplevelser af selvunderstøttelse, identitet og mening ved at gå denne vej. Jo mere det trækker, jo mere øges sandsynligheden for, at den unge vil bevæge sig denne vej. Set i dette lys vil det fra det genoprettende arbejdes side være en central opgave at tænke i baner af den gode anderledeshed i bestræbelser på *at vitalisere den unge væk fra sine kriminelle engagementer*. Første trin i forståelsen af, hvad dette handler om, er kendskabet til, hvilke grundformer af motivation og psykologisk ilt der gør sig gældende i menneskers (og dermed de unges) liv. Dette sammenfattes i vitaliseringsmodellen, som vi skal kigge på i det følgende.

9. Vitaliseringsmodellen

Vitaliseringsmodellen konkretiserer vitaliseringspsykologiens motivations- og relationsforståelse i deres indbyrdes sammenhæng. Modellen omfatter de fire grundformer af motivationel rettethed, med hvilke mennesker orienterer sig mod deres omgivelser og søger respons fra disse. De fire rettetheder kan forstås som manifestationer af de psykologiske grundbehov for autonomi, relaterethed, kompetence (Deci & Ryan, 2000) og mening (Hansen, 2001). I modellen i figur 2 har vi indskrevet disse fire psykologiske grundbehov (inde i ellipsen). Som det ses af modellen, viser de fire grundbehov sig som fire eksistensudspil eller fordringer, der kalder på respons fra en persons omgivelser. I vitaliseringspsykologien formulerer vi dette med de fire statements, henholdsvis: 1. se mig, som den jeg er (autonomibehovet); 2. lad mig høre til (relaterethedsbehovet); 3. giv mig passende udfordringer (kompetencebehovet) og 4. vis mig, hvem eller hvad jeg kan blive (meningsbehovet). De psykologisk iltende responsformer til de fire eksistensudspil/behov/rettetheder findes i henholdsvis empatiske/anerkendende, samhørighedsskabende, mestringsudfordrende og betydningsbærende vitaliseringsrelationer. Dette ses i de fire kasser i figur 1.

De fire psykologiske behov (eller rettetheder) udvikler sig og organiseres over tid som en dynamisk selv-konfiguration, der giver den enkelte person en parathed til at søge bestemte former for vitaliserende respons i sine omgivelser, som anerkender personens person og livsengagement, fremmer oplevelsen af tilhør og vi-hed, faciliterer mestringsoplevelser og skaber horisonter af betydning for oplevelse af mening. Udviklingslogikken er den, at oplevelser af at blive set og anerkendt som den, man er (og på det, som man er livsoptaget af), støtter udviklingen af positiv selvhævdelse og positivt selv-værd; oplevelsen af at høre til og være en del af (blive inkluderet i) fællesskab understøtter udviklingen af tillid til det fællesmenneskelige og til menneskelig sameksistens; oplevelsen af at blive udfordret optimalt på sine kompetencer understøtter udviklingen af mestringssevner og self-efficacy (Band-

ura, 1994), og endelig vil oplevelsen af at være meningsrettet i forhold til noget, der er større end én selv, understøtte udviklingen af værdier og give et hermed forbundet anker for at finde retning i sin livsbaneskabelse (Tønnesvang & Hedegaard, 2012).

Figur 1: Vitaliseringsmodellen. Figuren skal forstås på den måde, at det, der står inde i ellipsen, henviser til de fire psykologiske grundbehov, som mennesker bringer med sig på forskellig måde overalt. De firkantede bokse rundt om ellipsen beskriver så de fire hovedaspekter i vitaliseringsrelationer, der understøtter udviklingen af individets motivations- og selvreguleringssystem ved tilvejebringelse af psykologisk ilt.

I den genoprettende retsproces kan vitaliseringsmodellen i figur 1 anvendes som systematiserende ramme for at undersøge, på hvilke forskellige måder de psykologiske behov er på spil hos både gerningsperson og offer. Endvidere kan den medvirke til at strukturere et samtaleforløb med den unge gerningsperson, som skal have som mål at få ham/hende til selv at blive aktør i skabelsen af en ny retning i sin livsbaneudvikling. Vi skal i første omgang kigge på modellen som en analysemodel for at skitsere, hvilke behov som offer og gerningsperson har i spil og/eller er blevet rystet på.

10. Behovenes karakter: retsbehov og vitaliseringsbehov

Hvis vi vender tilbage til Zehr (2002), så fremhæver han, at den kontekstorienterede tilgang til retfærdighed lægger vægt på, at den egentlige "sande" retfærdighed er dialogbetinget: Den skal samtales frem. Det handler således

med denne tilgang om at få nedtonet den traditionelle tilgangs spørgsmål om, hvem der er skyldig, og hvad vedkommende objektivt har gjort, og forstå disse spørgsmål som værende underordnet den genoprettende tilgangs orientering mod de impliceredes behov via spørgsmål som: hvem er blevet udsat for en skadelig handling, hvad har denne efterfølgende behov for, hvem har ansvar for disse behov, samt hvilken proces er der behov for, for at finde frem til en løsning, der involverer alle implicerede parter (ibid., pp. 62 f.). Ifølge Zehr (ibid., pp. 14 f.) så arbejder man i genoprettende ret med fire centrale behov – herefter kaldet retsbehovene – som særligt er på spil for offeret, og som der skal tages hensyn til i den genoprettende proces. Disse er:

- Behovet for reel information omkring hvorfor det skete, og hvad der er sket siden.
- Behovet for at fortælle sin version af handlingsforløbet: Det traumatiserende ved kriminelle handlinger er, at det ofte forstyrrer den måde, vi anskuer verden, os selv og vores livshistorier på. Vi har derfor behov for at reformulere disse traumatiserende oplevelser i nye historier om vores liv ved at genfortælle i bestemte kontekster, hvor vi kan møde anerkendelse.
- Behovet for kontrol: Ofre oplever ofte, at de mister kontrollen qua de overgreb, der finder sted i form af de kriminelle handlinger, der bliver begået mod dem. Det være sig kontrol over deres ejendomme, deres kroppe, deres følelser og drømme. Ved at blive involveret i den juridiske proces kan offeret få genetableret en form for empowerment.
- Behovet for erstatning eller mere basalt oprejsning: Dette behov opstår som følge af de aktuelle tab, man lider grundet den kriminelle handling.

Zehr (2002)

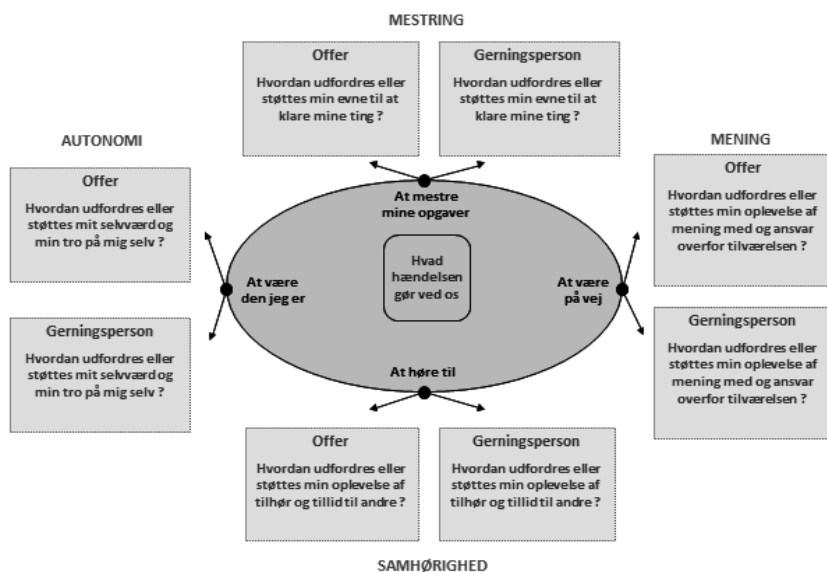
Til forskel fra vitaliseringspsykologiens grundbehov for autonomi, samhørighed, mening og mestring (eller kompetence), der er i spil for *både* offer og gerningsperson, så er de – af Zehr identificerede – retsbehov (for information, selvfortælling, kontrol og erstatning/retfærdighed) situationsbestemte behov, der knytter sig tæt til selve dét, at der er sket en kriminel handling, og at offeret i den sammenhæng kan have nogle specifikke behov. Retsbehovene er dog samtidig generelle behov i den forstand, at de typisk vil optræde i forbindelse med alle kriminelle handlinger. De tre første retsbehov (behovene for information, fortælling og kontrol) er dog mere generelle end det sidste retsbehov (for erstatning), idet de vil optræde ved flere typer af stærke traumatiske hændelser (naturkatastrofer, trafikulykker m.m.), som mennesker udsættes for.

De vitaliseringspsykologiske grundbehov er anderledes generelle end retsbehovene i den forstand, at de er med os hele tiden på tværs af forskellige situationer, som vi deltager i. De er således også på spil med principielt lige stor relevans for såvel offer som gerningsperson. De er blot på spil på forskellige måder og med forskelligt indhold for de to parter. Både offer og gerningsperson har deres autonomi på spil i det hændte. Men mens offeret typisk kan være blevet krænket på sin autonomi, så oplever gerningspersonen sig måske styrket i sin autonomi i forbindelse med det hændte. Mens offeret – lidt afhængigt af karakteren af forbrydelsen – kan opleve sig ensom og forladt i sin tilstand (og have en oplevelse af, at de andre ikke kan forstå hende/ham), så kan gerningspersonen opleve sig styrket i sit samhørighedsbehov, i og med at han/hun har gennemført en (kriminell) handling, der matcher den gruppe, man er en del af. Måske har man været en gruppe om at udøve forbrydelsen? Mens offeret kan have fået rystet sin meningsrettethed ved det indgreb i sit liv, som gerningspersonen har lavet (ved indbrud, overgreb, vold, voldtægt etc.), så kan gerningspersonen have fået bekræftet sin meningsrettethed i forhold til idealbilleder af, hvad det vil sige at være en dygtig kriminell eller en fandens karl. Og endelig: Mens offeret kan opleve sig hjælpeløs i forhold til den kriminelle hændelse (overgreb, indbrud, røveri, vold, voldtægt), så kan gerningspersonen i forhold til hændelsen jo faktisk opleve sig vældig magtfuld, kompetent eller mestringsduelig. Måske er det eneste problem, som gerningspersonen oplever at have i den sammenhæng, det “kedelige” faktum, at han/hun blev “snuppet”. Måske! Vi ved det ikke, men med vitaliseringsmodellen får vi mulighed for aktivt at undersøge dette sammen med både offer og gerningsperson.

11. En platform for at forstå hinanden

De vitaliseringspsykologiske behov er i forhold til retsbehovene fællesmenneskelige behov, der på den ene side *ligger under* retsbehovene og på den anden side *er på spil for både offer og gerningsperson*. Hvis man i det genoprettende arbejde inkluderer disse fælles underliggende behov i selve mødet mellem offer og gerningsperson, giver dette nogle muligheder for at få begge parter og (især) gerningspersonen til at udvikle deres perspektiv på den andens situation ud fra noget af det, der rører sig i dem selv. Hvis de behov, som man taler om, fx alene vedrører offeret (som det er tilfældet med retsbehovene), så kan gerningspersonen have lettere ved at opretholde en distancerende facade i forhold til at anerkende behovenes betydning, end hvis behovene – som i vitaliseringsmodellen – er til stede hos begge parter, og gerningspersonen skal deltage i at undersøge sine egne vitaliseringsbehov. Hvis gerningspersonen kommer i kontakt med sine egne vitaliseringsbehov og får mulighed for at forholde sig til dem i forhold til både sine specifikke kriminelle aktiviteter og sin livsbaneudvikling mere bredt (hvor

han/hun kommer fra og er på vej hen), så vil dette kunne påvirke gerningspersonens mentaliseringsevne positivt og vække større genklang og resonans i ham/hende selv, når han/hun hører offeret fortælle om sig selv og sine sårbarheder i forhold til den samme type af behov. I den udstrækning man med en aktiv brug af vitaliseringsmodellen i mødet mellem offer og gerningsperson får synliggjort for begge parter, at vi som mennesker alle – fordi vi er mennesker, og uanset om vi har lavet kriminelle handlinger eller ej – har disse fire vitaliseringsbehov (for autonomi, relaterethed, mening og mestring), og hvis mødet indbefatter en professionelt styret dialog mellem de to parter om, hvordan de fire vitaliseringsbehov er på spil for dem hver især (hvordan man er udfordret og sårbar eller oplever sig styrket på dem), så vil mødet mellem parterne kunne få karakter af en platform, hvor deres fælleshed kommer til at danne grundlag for at forstå deres forskelligheder. Der er tale om to personer, der har været positioneret forskelligt i forhold til hinanden i den kriminelle aktivitet, og som har deres behov på spil på forskellig vis og dermed også har forskellige livsopgaver, som de aktuelt og fremover skal tage sig af. Figur 2 viser en version af vitaliseringsmodellen, som kan medvirke til at rette fokus mod de fire vitaliseringsbehov hos både offer og gerningsperson i deres møde.

Figur 2: Vitaliseringsmodellen som samtaleredskab i mødet mellem offer og gerningsperson.

Ideen med at anvende vitaliseringsmodellen som redskab i mødet mellem offer og gerningsperson i den deltagende fase (jf. beskrivelsen af balance-

modellen) er, at både offer og gerningsperson kommer til at tale om deres situation med en udfoldelse af de fire behov, dvs. på hvilke måder de hver især er påvirket på deres autonomi, samhørighed, livsmening og livsstring i relation til den kriminelle handling. I midten af figur 2 står der: "Hvad hændelsen gør ved os". Hændelsen er den kriminelle handling, og meningen er, at dette spørgsmål skal relateres til de otte firkanter rundt omkring ellipsen. Det samme spørgsmål kan så stilles til henholdsvis offer og gerningsperson (fire til hver). Spørgsmålene har ikke karakter af ja-nej-spørgsmål, og der kan ikke svares rigtigt eller forkert på dem. Spørgsmålene er samtalspørgsmål, dvs. at det handler om at få henholdsvis offer og gerningsperson til at fortælle om (og dermed dele) deres livssituation ved at tale sig ind i hvert af de fire behov. Der er i princippet ikke én korrekt måde at anvende modellen på i mødet mellem offer og gerningsperson. Man kan vælge at lade de to tale om de enkelte domæner på skift. Dette giver mulighed for nærhed i udvekslingen mellem de to. Eller man kan vælge at lade den ene fortælle nogenlunde samlet færdig, inden den anden fortæller. Dette giver mulighed for en mere sammenhængende og refleksiv fortællingspåvirkning mellem de to. Metoden og dialogformen beskrevet her kan fx tænkes ind og anvendes i den refleksive (skandinaviske) konfliktmæglingsmodells redegørelses- og dialogfase (jf. Vindeløv, 2008).

Uanset hvilken strategi man vælger for brugen af vitaliseringsmodellen som mødeskabelon, så er det ikke meningen, at den skal erstatte samtalen om de – af Zehr fremhævede – fire retsbehov vedrørende offerets behov for information, kontrol, fortælling og erstatning. Tanken er, at vitaliseringsmodellen skal supplere samtalen om retsbehovene med en opmærksomhed på de typer af behov, som offer og gerningsperson har til fælles, men må forventes at opleve forskelligt givet hver deres placering i forhold til den kriminelle hændelse. Ud over at dette i selve mødet mellem offer og gerningsperson kan åbne for en gensidighed i deres forståelse af hinandens situation, bevæggrunde og sårbarheder, så kan det også have den positive effekt på det genoprettende arbejde med den unge, at man allerede i mødet med offeret har taget hul på at arbejde med de behov, som man i det efterfølgende genopretningsarbejde – i efterbearbejdningsfasen ifølge balancemodellen – vil arbejde på at få den unge til at anerkende som sine behov og tage ejerskab over som grundlag for at ændre sin livsbane.

12. Det fortsatte vitaliserende forandringsarbejde med den unge kriminelle

Hvis man benytter principper for genoprettende ret i arbejdet med unge, der begår kriminalitet, så arbejder man på at inddrage den unge aktivt i problemløsningen, så vedkommende kommer til at deltage i den forandringsskabende proces. Sagen er, at den unges deltagelse er en nødvendig forudsæt-

ning for, at man kan sige, at der finder en genoprettende proces sted. En af udfordringerne i dette består i, at den unge måske ikke umiddelbart ønsker at samarbejde med et system, som han/hun ikke tidligere har følt sig forstået af, men derimod har oplevet sig ekskluderet og udstødt fra. På den ene side får man altså i det genoprettende arbejde mulighed for at skabe en kontakt til den unge, som ikke på samme måde er oplagt inden for den traditionelle strafferet. Og på den anden side, så er denne kontaktskabelse betinget af, at relationen mellem den unge og den professionelle "fungerer" på en måde, så den understøtter, at der kan skabes de tiltag, der skal til for at ansvarliggøre, konfrontere, inkludere, anerkende og transformere et (måske) i forvejen sårbart, udadreagerende og udfordret ungt menneske.

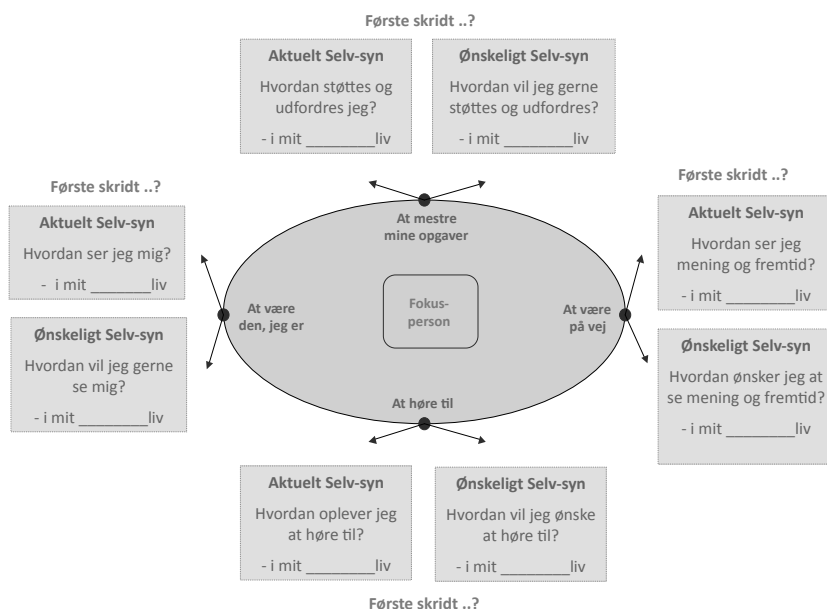
Det kan formodes, at den vitaliseringspsykologiske dimension i det genoprettende arbejde kan understøtte muligheden for en god kontaktskabelse mellem den professionelle og den unge ved at fokusere eksplicit på den unges vitaliseringsbehov og ved samtidig at fokusere på den professionelle evne til at skabe gode nok vitaliseringsbetingelser for den unges tilstedeværelse i genopretningsprocessen. Opgaven består i at skabe en genopretningskontakt, hvori den relationelle kvalitet mellem den unge og den professionelle dels vil danne grundlag for effektiviteten af den kriminalpræventive indsats, og dels vil skabe motivation hos den unge for at indgå i et forandringsarbejde.

Vitaliseringsmodellen lægger op til, at man i sit arbejde med den unge tager udgangspunkt i det, der giver mening for den unge ud fra de fire vitaliseringsdomæner. Dette giver samtidig mulighed for, at man sammen med den unge kan være nysgerrig over for, hvilke tidligere handlestrategier han/hun har udviklet til at tage vare på sine vitaliseringsbehov, og hvorledes disse – selvom de var meningsfulde engang – måske er uhensigtsmæssige i den unges aktuelle livssituation. På dette grundlag kan man så – stadig sammen med den unge – undersøge, om den unge selv kan se sig ind i mere konstruktive og bevidste måder at sætte en kurs for sin fremtidige livsbaneudvikling. Vitaliseringsmodellen kan på den måde anvendes til at skabe et rum, hvori de professionelle i samspil med den unge giver den unge mulighed for at få et medspillende modspil på sin selvforståelse og motivation, som kan understøtte og vitalisere hans/hendes livsbanerettethed. Deri kan der så samtidig ligge en fordring om, at den professionelle med en åbenhed over for sig selv får reflekteret og forholdt sig til sine værdier, holdninger og den mulige forudindtagethed, som han/hun bringer ind i mødet med den/de unge. Dette fordi disse sider af den professionelle livsindstillinger og livsanskuelser typisk vil afsløre sig som attituder i relationen til den unge, og hvis den professionelle skal kunne støtte den unge i et vitaliserende genopretningsarbejde, så skal den unge kunne have tiltro til, at den professionelle er på den unges side og er ærlig i sit forhold til den unge. Hvis ikke dette er tilfældet, skal man overveje at undlade at arbejde med de vitaliseringspsykologiske sider af den genoprettende proces. Dette er i tråd med Vibeke Vindeløvs bemærkning om, at konfliktmægling med en reflektiv tilgang ikke er noget udven-

diget som en kappe, man kan tage på efter endt træning, men derimod er noget indvendigt, nogle værdier, som er integrerede, og som hele tiden er til stede hos mægleren i som uden for mæglingen (Vindeløv, 2008, p. 3).

13. Dialogen i forandringsarbejdet

I genoprettende ret arbejder man med dialogen og den unges refleksive proces som det grundliggende værktøj. Målet er, at den unge skal udvikle en forståelse dels af konsekvenserne af de gerninger, som han/hun har begået, dels af sig selv og af den situation, som han/hun står i med henblik på fremadrettet forandringskæbelse. Med vitaliseringsmodellen får man mulighed for at sikre, at den unge fortsat kommer til at arbejde med sine grundbehov i sin fremadrettede livsbanskæbelse. Hvis man ønsker, at dette skal være tilfældet, kan man arbejde ud fra samtalemødelen i figur 3.

Samtalemødel - Copyright © Jan Tønnesvang, 2013

Figur 3: Vitaliseringsmødel som samtalemødel.

Som det ses af figur 3, så lægger samtalemødel op til, at man i dialogen med den unge (fokuspersonen) får denne til at tale om sine aktuelle og sine ønskelige syn på sig selv i forhold til de fire grundbehov. Dette skal så efter en række samtaler munde ud i overvejelser om, hvilke første skridt der kan/skal tages på baggrund af de indsigter, som den unge opnår gennem dialogen.

Det typiske samtaleforløb bygger på en trinvis bevægelse, der går fra det aktuelle selvsyn til det ønskelige selvsyn og dernæst til første skridt. De enkelte trin i processen er nærmere beskrevet i *Guiden til vitaliseringspsykologiske samtaleforløb med unge* (Tønnesvang, 2012a) og skal her blot omtales i korthed. Man indleder med at tale med den unge om dennes *aktuelle selvsyn* i relation til hvert af de fire behov. Der er ikke nogen regel om, at man skal komme igennem dette på en enkelt samtale. Det kan tage kortere eller længere tid at få snakket det aktuelle selvsyn igennem, afhængigt af, hvor samtalevillig eller samtalevant den unge er, og afhængigt af, hvor meget der bringes forklarende ind fra fortidige hændelser til at forstå det aktuelle selvsyns karakter. Der er ikke nogen regel om, at man skal samtale lige meget om hvert af de fire behov. Det er væsentligt at følge den unge i dennes optagethed af, hvor der er mest energi og udfordring knyttet til hans/hendes forvaltning af sine behov. Når man opholder sig uddybende ved et af de fire behov, kan der vise sig at opstå problemstillinger, der knytter sig til et eller flere af de andre behov. Når dette sker, skaber det en naturlig åbning for at kunne bevæge sig rundt i modellen, svarende til, at man lader problemstillingerne styre dialogbevægelsen i modellen. Når det vurderes, at der er ført en tilstrækkelig uddybende samtale med den unges aktuelle selvsyn relateret til hvert af de fire behov, går man videre til at tale om *det ønskelige selvsyn* i forhold til disse. Når dette på tilsvarende vis er undersøgt tilstrækkeligt, så fører man samtalen over i spørgsmål om, hvad der kan være de (eller det) *første skridt* i bevægelsen frem mod det ønskelige selvsyn. I relation til det første skridt vil man være opmærksom på, hvordan den unge i forhold til dette oplever sig udfordret, og hvilken form for støtte han/hun måtte have brug for til at gribe de indsatser, der tilvejebringes, for at gennemføre sine første skridt mod forandring (Tønnesvang, 2012, p. 58; Mørch, 1993).

Det centrale ved de vitaliseringspsykologiske samtaler med de unge er, at de inddrager de psykologiske behovsdynamikker, som de unge har på spil i deres livsbaneudvikling, og som kommer til udtryk som bevæggrunde, ønsker, muligheder, udfordringer og sårbarheder. Med samtalemødelen får den unge i samarbejde med en voksen mulighed for at få skærpet sin opmærksomhed på, hvorvidt der forefindes vitaliserende betingelser for *både* at forholde sig til og opleve sig støttet i at forvalte sine livsudfordringer som led i at udvikle sin livsbane (Tønnesvang & Hedegaard, 2012, p. 18). Den unges arbejde med at finde frem til den transformativ sandhed¹¹ støttes ved, at den professionelle hjælper den unge til at komme bag om sine egne selvforståelser og bevæggrunde for handlinger – for efterfølgende at finde frem til mere hensigtsmæssige og retningsbestemte intentioner. Dette indbefatter det, som vi i vitaliseringspsykologien kalder for *iltende realitets-*

---

11 Den transformativ sandhed ændrer ifølge balancemødelen ultimativt de personer, vi er, og dermed også de fortællinger eller narrativer om vores liv og selvforståelse, som vi bærer rundt på (Chapman, in press).

korrigering, hvormed menes, at man som vitaliseringsperson for den anden (den unge) hjælper denne med at få et så realistisk og virkelighedsafstemt billede af sig selv som muligt (ibid.). Man hjælper med andre ord den anden (den unge) med at få gjort op med de mulige fordrejede eller fikserede fortællinger, som han/hun eventuelt går rundt og har om sig selv. Målet er, at den unge sætter sig en kurs for sin fremtidige livsbane og lærer at forholde sig til at skulle *holde* sin kurs.

14. At sætte og at holde en kurs for sin fremtidige livsbane

I vitaliseringspsykologien italesættes problematikken om at støtte de unge i at bevæge sig fra *underskudspositionerede* livsbaner – hvor de forholder sig ensidigt og sikkerhedsorienteret – til mere *overskudspositionerede* livsbaner, hvor de agerer med større grad af parathed til at optræde fleksibelt og mulighedsorienteret i deres måder at forholde sig til sig selv og deres omgivelser på (Tønnesvang, 2012). Dette kan i flere væsentlige henseender sidestilles med målsætningen for den genoprettende retsproces, hvor man også er klar over, at det er et centralt parameter i at få det til at lykkes, at den unge oplever processen og målsætningen vedkommende og meningsfuld. Den vitaliseringspsykologiske dialog kan i den sammenhæng medvirke til at støtte den unge i at lave en mental bevægelse fra at være offer i sit eget liv til at indtage positioner, hvor han/hun ser sig selv som værende i stand til også selv at gøre noget for at ændre sin livsbane. Det er i forhold til dette væsentligt at være opmærksom på, i hvilken udstrækning den unges hidtidige “uhensigtsmæssige” adfærd har tjent og stadig tjener hensigtsmæssige formål på et andet niveau. Det kan fx handle om, at den unge forsøger at undgå gentagelser af bestemte oplevelser eller forsøger at få opfyldt tidligere frustrerede behov gennem sine aktuelle handlinger.

At den unge på et tidspunkt kan se en alternativ retning for sin livsbane og er parat til at *sætte sig en kurs* for denne, er ikke det samme, som at den unge så blot begynder at gøre det “nye”. At skifte retning i sit liv kan for mange af de unge fremstå som fremmed, angstprovokerende, uforståeligt og måske endda meningsløst – når alt kommer til alt. I det genoprettende arbejde stiller vi krav til de unge om at gøre noget, der kan fremstå som utrygt, hvorfor forandringsarbejdet ikke er noget, der kan forceres eller ordnes mekanisk ved en forhåndsrevet handleplanskontrakt. Det kræver tålmodighed, forståelse, engagement og vedholdenhed fra de professionelle side.

Det er denne artikels grundsynspunkt, at den konkrete måde, hvorpå den professionelle eller facilitatoren i den genoprettende proces formår at lytte, forstå og skabe mening ud af den historie, som den unge fortæller, er nøglen til en inkluderende proces, der baner vej for forandring. Med en nysgerrig optagethed af, hvordan den unges livsverden ser ud fra den unges horisont, skaber man grundlag for, at den unge kan opleve sig forstået og taget alvor-

ligt af et voksent menneske. I en vitaliseringspsykologisk tilgang vil det sige, at man arbejder med den unges behov for at blive mødt som den, han/hun er, og for det at være noget i sig selv (den unges behov for autonomi).

Der skal i det genoprettende arbejde indgås gensidigt afstemte (“bæredygtige”) aftaler, som er baserede på opfyldelsen af de udfordringer og behov, som for den unge ligger i at skulle bevæge sig i nye retninger. Det er balancen mellem oplevet støtte, passende udfordringer og en samtidig bevægelse i retning af at tage ansvar for sig selv, sine handlinger og sin læring, som faciliterer den genoprettende proces. Det skal i forhold til dette italesættes, hvilken form for støtte den unge skal have for at realisere sine første skridt: Hvad skal der til for, at den unge ikke blot får *sat sig* en ny kurs, men både bliver i stand til *at holde* den nye kurs og *at finde tilbage til* den nye kurs, hvis den smutter undervejs? Hvor skal han/hun henvende sig, hvem kan hjælpe, hvordan kan han/hun selv gøre noget for at tackle fristerne til at slippe sin nye livsbanekurs?

15. Mentalisering, forståelse og selvforståelse

Samtidig med, at der i genopretningsarbejdet med den unge lægges op til, at han/hun skal skifte retning i sit liv, skal den unge også lære at forstå, hvilke konsekvenser hans/hendes handlinger har for andre mennesker. Dette kan i væsentlig grad rykke ved den unges forståelse af sig selv som menneske. Den unge skal lære at rumme sine følelser og affekter for at kunne adskille, hvad der handler om hans/hendes egne følelser og fornemmelser, og hvad der hører andre mennesker til. Den unge skal så at sige lære at identificere sine egne mentaliseringssvigt.¹² Dette vedrører den unges mentaliseringsevne, og hvorledes denne har grobund i indre samspilsmekanismer mellem den unges tilknytningsevne, affektreguleringsevne og forholden sig til andres følelsesmæssige tilstande. Ideen med at skabe rum for konfrontationer mellem offer og gerningsperson inden for genoprettende ret er bl.a., at der hermed kan startes en proces, hvori gerningspersonen kan lære at sætte sig i andre menneskers sted og udvikle sin mentaliseringsevne. Det centrale i forhold til dette består i, at den unge i samarbejdet med de professionelle får igangsat en refleksiv proces i forhold til at gøre sig meningsfulde og realitetstilpassede tanker om, hvordan egne og andres tanke- og følelsesmæssige reaktionsmønstre er influeret af en personlig livshistorie og personlige dispositioner, og hvorledes de hænger sammen med selvopfattelser og identitet.

---

12 Mentaliseringssvigt henviser til det at miste fokus på de mentale tilstande hos sig og den anden. Det vil sige at miste fornemmelsen for egne følelser, behov, grunde og tanker – og for den andens. Mentaliseringssvigt forekommer ofte ved intensiv følelsesmæssig ophidselse eller ved oplevet trussel (Bateman & Fonagy, 2012).

Som vitaliseringsperson for den unge har man en opgave i at kunne rumme den unges måde at være på, herunder de affektive tilstande, som den unge befinder sig i. Den professionelle skal hjælpe den unge med at sætte ord på og rumme de ting, som foregår inde i ham eller hende. Den unge får dermed mulighed for at opleve at måtte være til stede nøjagtig som den person, han/hun er, med de følelser, dette indbefatter her og nu. Den professionelle rummelighed og affektregulerende strategier understøtter den unge i at gøre sig fri af en tidligere opfattelse af at være forkert til en følt fornemmelse af at være ok. I samspillet mellem konfrontationen og det efterfølgende nyorienterende samarbejde lærer den unge at mentalisere som grundlag for at kunne sætte sig i andres sted og dermed selv (indefra) at kunne se væsentligheden ved at ændre sin livsbane ud fra en forståelse af, hvilke konsekvenser hans/hendes handlinger har for andre mennesker. Det handler fortløbende om at igangsætte processer, hvor de professionelle i fællesskab med de unge får reflekteret over og skabt opmærksomhed omkring tilværelsens udfordringer og muligheder. Herunder også situationer, hvor der forekommer mentaliseringssvigt hos de professionelle selv, eller hvor de benytter typer af pseudo-mentaliserende eller direkte misbruger mentalisering.¹³

16. Ideen og kunsten i det genoprettende arbejde

Vitaliseringsorienteret genoprettende ret har som mål at gøre betingelserne for at skifte retning i livet nemmere at gribe for de unge i kriminalpræventiv henseende. Ved at integrere den genoprettende rets arbejde omkring ansvarlighed, konfrontation, inkludering og inddragelse med vitaliseringspsykologiens fokus på vitaliseringsrelationer og de psykologiske grundbehov for autonomi, relaterethed, kompetence og mening får den professionelle mulighed for i samarbejde med de unge at konfrontere og gøre op med en bredere del af det billede, som de unges kriminelle handlinger antages at være et symptom på.

Der ligger i dette en fordring til den professionelle om at kunne forstå de unge på deres intentionsniveau i forhold til det, som de unge *har for* med deres kriminelle adfærd. Som professionel kræver det bl.a., at man skal kunne skabe et rum for dialog, hvor man med *disciplineret naivitet* parkerer sin egen forudindtægtethed i en parentes i relation til den unges væremåde. Ind-

---

13 Pseudomentalisering henviser til en tendens til at udtrykke vished omkring sin viden om andres mentale tilstande uden samtidig at erkende, at mentale tilstande er uigennemsigtige, og at man derfor aldrig med sikkerhed kan vide, hvad andre har på sinde. Pseudomentalisering kan også henvise til det, at man bruger sin viden og forståelse af mentale tilstande hos sig selv og andre på en skadelig måde for den anden. Et eksempel på dette kan være fordrejning af andres følelser for at værne om egne interesser (Bateman & Fonagy, 2012).

stillingen over for den unge skal være åben, nysgerrig, indlevende og undersøgende over for det, som den unge måtte have behov for at samtale om.¹⁴ Det handler således for det første om at forstå de egentlige intentioner bag den unges adfærd som grundlag for en livsbaneudviklende indsats frem for blot at agere handlingsregulerende. Dernæst handler det om, at man som professionel kan mestre en vis grad af perspektivtagning i forhold til det rum, hvori man arbejder med den unge med flerheden af interesser, deltagerstemmer og relationsdannelser. Dette skal på den ene side bruges til at forstå den unge, men det skal på den anden side også danne grundlag for at hjælpe den unge ud af de perspektivtagningslogikker, som den unge er bundet af, i den udstrækning disse er uhensigtsmæssige for andre eller for den unge selv. Den professionelle kunst i dette er, at man er i stand til at give slip på sine egne perspektiver for at forholde sig neutralt i forhold til de perspektiver, som den unge taler ud fra. Det vigtige i den sammenhæng er at støtte den unge i at bevæge sig uden for sin egen komfortzone. Dette kan på mange måder gøres ved at opstille opgaver og aktiviteter, der kan give den unge positive erfaringer og dermed lyst til også at begive sig ud i andre processer, som den unge ikke nødvendigvis er fortrolig med. Det er væsentligt at være opmærksom på, at der i dette er tale om en proces, der skal skabe *retning* i den unges liv frem for at gå efter et endegyldigt mål. Det handler om at skabe vedkommende, meningsfulde, anerkendende, tilgængelige og tilpas udfordrende betingelser for den unge kriminelles genoprettende livsbaneudvikling. Deri ligger kunsten i det genoprettende arbejde.

17. Slutbemærkning

Vi har i denne artikel vist, hvordan en vitaliseringspsykologisk tilgang kan medvirke til at kvalificere arbejdet inden for genoprettende ret som led i at ansvarliggøre, inkludere, konfrontere og anerkende de unge i kriminalpræventive sammenhænge. Med fokus på de fællesmenneskelige psykologiske grundbehov skabes der med implementeringen af den vitaliseringsorienterede genoprettende ret en forståelsesplatform, der har potentiale til at understøtte, at de implicerede parter kan opnå forsoning, heling og en ny-installeret fremtidshorisont. Den vitaliseringspsykologiske tilgang lægger op til, at der arbejdes ud fra en helhedsorienteret forståelsesramme i forsøget på at opnå adgang til og stimulere den/de unges forandringspotentiale(r). Dette indbefatter, at man er opmærksom på de bagvedliggende årsager til de unges kriminelle handlinger og på de professionelle vitaliserende funktioner i det samarbejde, der skal skabe medspillende modspil for målgruppen. Princip-

---

14 Der kan henvises til den mentaliseringsbaserede pædagogik, hvor man tilstræber at have et ÅBENT sind præget af Åbenhed, Balance, Empati, Nysgerrighed og Tålmodighed både i forhold til sig selv og i forhold til den unge (Hagelquist, 2012).

perne for genoprettende ret kan vejlede os i, hvordan et sådant skift skal igangsættes. Hvis vi kombinerer dette med en vitaliseringspsykologisk tilgang, så banes der vej for at man kan skabe en relationsorienteret muligheds- og behandlingshorisont for de unges fremtid, der ligger ud over grundtanken i traditionel strafferet.

REFERENCER

- Allen, J. G., Fonagy, P., & Bateman, A. W. (2008). *Mentalisering i Klinisk Praksis*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Alstrup, H. (2011). *Paradigmeskifte i behandlingen af unge kriminelle*. Et speciale om Genoprettende Ret, som grundlag for professionelles arbejde med unges livsbaneudvikling, i kriminalpræventiv henseende. Kandidatafhandling, Psykologisk Institut, Aarhus Universitet.
- Bandura, A. (1994). Self-efficacy. In V. S. Ramachandran (Ed.), *Encyclopedia of Human Behavior*, vol. 4, (pp. 71-81). New York: Academic Press.
- Bateman, A., & Fonagy, P. (Eds.). (2012). *Handbook of Mentalizing in Mental Health Practice*. Washington D.C.: American Psychiatric Publishing.
- Bonta, J., Jessemann, R., Rugge, T., & Cormier, R. (2008). Restorative justice and recidivism: promises made, promises kept? In Sullivan & Tiftt, *Handbook of Restorative Justice*. New York: Routledge.
- Chapman, T. (in Press). That's how the light gets in: Facilitating Restorative Conferences. *Restorative Conferences*. Oxford: Oxford University Press.
- Chou, S., & Browne, K. (2010). Child and adolescent offending. In J. M. Brown & E. A. Campbell (Eds.), *The Cambridge Handbook of Forensic Psychology*. New York: Cambridge University Press.
- Christie, N. (1977). Konflikt som eiendom. *Tidsskrift for retsvæsen*, 113 ff.
- Clausen, S. (2006). Alternativer til frihedsstraf. In B. Kyvsgaard (Ed.), *Hvad virker – hvad virker ikke?* København: Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what and “why” of goal pursuit: Human needs and the self determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Felding, T. U. (2005). Kriminelle indvandrerdrenge, Psykologisk set. *Psyke & Logos*, 26, 221-257a.
- Felding, T. U., Felding, J., & Møller, N. (2005). *Psykolog hjælp til kriminelle unge*. Informationsmateriale fra hjemmeside: www.psykologisk-Center.dk.
- Fonagy, P. (2006). *Tilknytningsteori og psykoanalyse*. København. Akademisk Forlag.
- Fonagy, P., Gergely, G., Jurist, E. L., & Target, M. (2007). *Affektregulering, mentalisering og selvets udvikling*. København: Akademisk Forlag.
- Gosden, N. P., Kramp, P., & Gabrielsen, G. (2003). Prevalence of mental disorders among 15 – 17 year-old male adolescent remand prisoners in Denmark. *Acta Psychiatrica Scand*, 107-110.
- Hagelquist, J. Ø. (2012). *Mentalisering i arbejdet med udsatte børn og unge*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, J. T. (2001). *Selvet som rettedhed: en teori om noget af dét, der driver og former menneskeliv*. Aarhus: Forlaget Klim.
- Hansen, Finn K. (2012). *Evaluering af konfliktråd – den landsdækkende ordning*. CASA. København. August 2012.
- Henriksen, C. S. (2003). *Evaluering af konfliktråd*. CASA. København.
- Justitsministeriet (2009). *Betænkning om Indsatsen mod ungdomskriminalitet*. Betænkning nr. 1508. København: Rosendahl-Schultz Distribution.

- Justitsministeriet (2008). *Betænkning om konfliktråd*. Betænkning nr. 1501. www.justitsministeriet.dk; København.
- Jørgensen, C. R. (2008). *Identitet. Psykologiske og kulturanalytiske perspektiver*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kramp, P., Israelson, L., Mortensen, K. V., & Arkrog, T. (1989). Unge, der har begået alvorlig kriminalitet. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*.
- Kramp, P., Madsen, A. L., & Jacoby, M. (2001). Alvorlig kriminalitet hos ganske unge – I og II. *Ugeskrift for Læger*, 163(1), p. 25.
- Kyvsgaard, B. (1989). ... og fængslet ta'r de sidste. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Kyvsgaard, B. (1989). Ungdomskriminalitet – omfang, årsager og forebyggelse. In T. Andersen (Ed.), *Kan man være både ung og ansvarlig?* København: Det Kriminalpræventive Råd.
- Maxwell, G., Morris, A., & Hayes, H. (2008). Conferencing and Restorative Justice. In Sullivan & Tifft (Eds.), *Handbook of Restorative Justice*. New York: Routledge.
- Maxwell, G., & Morris, A. (2006). Meeting Human Needs: The Potential of Restorative Justice. In A. J. W. Taylor (Ed.), *Justice as a Basic Human Need*. New York: Nova Science Publishers, Inc.
- Mørch, S. (1993). *Ungdomsprojekter – en pædagogisk arbejdsform*. København: Rubikon.
- Nissen, P. (1989). Kriminalitet og identitetsudvikling set fra en pædagogisk-psykologisk synsvinkel. In T. Andersen (Ed.), *Kan man være både ung og ansvarlig?* København: Det Kriminalpræventive Råd.
- Nygren, P. (1999). *Udvikling og kvalitet i psykosocialt arbejde*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Pedersen, M. L., & Lindstad, J. M. (2011). *Første led i fødekæden*. København: Justitsministeriets Forskningskontor.
- Rasmussen, L. (2010). *Livshistorier og Kriminalitet*. Center for Europæisk Islamisk Tænkning, Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet.
- Revstedt, P. (1995). *Ingen er håbløs*. København: Hans Reitzels Forlag a/s.
- Tønnesvang, J. (2002). *Selvet i pædagogikken: selvpsykologiens bidrag til en moderne dannelsepædagogik*. Aarhus: Forlaget Klim.
- Tønnesvang, J. (2012). Grundlag for en pædagogisk dannelsestænkning: Kvadrantlogik, vitaliseringsmiljø og kvalificeret selvbestemmelse. In J. Tønnesvang & M. S. Ovesen (Eds.), *Psykologisk ilt i pædagogisk og organisatorisk arbejde: Praksisudvikling på grundlag af integrativ selvpsykologi* (pp. 27-88). Aarhus: Forlaget Klim.
- Tønnesvang, J. (2012a). *Guide til Vitaliseringspsykologisk samtaleforløb*. Enheden for Integrativ Psykologi. Psykologisk Institut, Aarhus Universitet.
- Tønnesvang, J. (2013). Identity, Self, and Motivation: Steps towards an integrative approach. *Nordic Psychology*, 64(4), 228-241.
- Tønnesvang, J., & Hedegaard, N. B. (2012). *Vitaliseringsmodellen – en introduktion*. Aarhus: Forlaget Klim.
- Tønnesvang, J., & Hedegaard, N. B. (2013). Inklusionens facetter – et integrativt perspektiv. *Kognition & Pædagogik*, 23(89), 6-17.
- Tønnesvang, J., & Ovesen, M. S. (Eds.). (2012). *Psykologisk ilt i pædagogisk og organisatorisk arbejde: Praksisudvikling på grundlag af integrativ selvpsykologi*. Aarhus: Forlaget Klim.
- Tønnesvang, J., & Schøler, M. (2012). Kognitiv livssamtale – eksemplificeret med unge. In J. Tønnesvang & M. S. Ovesen (Eds.), *Psykologisk ilt i pædagogisk og organisatorisk arbejde* (pp. 183-212). Aarhus: Forlaget Klim.
- Vindeløv, V. (2008). *Konfliktmægling. En refleksiv model*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag. 2. udgave, 1 oplag.

- Zehr, H. (1985). *Retributive Justice, Restorative Justice. New Perspectives on Crime and Justice, 4.*
- Zehr, H. (2005). *Changing Lenses.* Virginia: Herald Press, 3rd ed.
- Zehr, H. (2002). *The little book of Restorative Justice.* Pennsylvania: Good Books.
- Zinsstag, E., & Chapman, T. (in Press). Conferencing in Northern Ireland: Implementing Restorative Justice at the Core of the Criminal Justice System. In *Restorative Conferences.* New Oxford: Oxford University Press.

Note

- 1 Historisk baggrund for the balanced model: Forståelsen af den praktik omkring genoprettende ret, som er relateret til ungekonferencer i Nordirland, kan beriges med en historisk baggrundsviden om de voldelige civile konflikter og den fredsopbygning, som er forekommet i landet over de seneste 40 år. Der har i mange år været en stærk konflikt mellem protestanter (loyalists) og katolikker (republikanere) med fokus på og udgangspunkt i de institutioner, som skulle varetage håndteringen af kriminelle handlinger, herunder politi og retssystem. Konflikterne opstod som følge af det faktum, at mange politifolk, fængselsfunktionærer m.m. primært var fra det protestantiske miljø. Konsekvensen af dette var, at mange dommere, politifolk m.fl. blev dræbt eller forfulgt af paramilitære organisationer. Befolkningen fik den opfattelse, at den officielle håndtering af ungdomskriminalitet fejlede, hvorfor de søgte interne midler til at forhindre deres unge i at begå kriminalitet. Ligeledes var de utilfredse med den meget hårde måde, som de paramilitære organisationer reagerede på med antisocial adfærd med vold, ekskludering fra lokalsamfundet, drab mv. Endelig indså de paramilitære organisationer, at det straffende system, som de praktiserede, ikke virkede, hvilket banede vej for, at initiativer inden for genoprettende ret opstod. Regeringen godtog indledningsvis ikke disse initiativer, eftersom de kom fra paramilitære organisationer, men i 1998 indgik man den såkaldte Belfast-aftale, hvorved vejen blev skabt for et langt mere deltagende demokrati baseret på respekt for forskellighed og på ikke-voldelig konfliktløsning. Ud fra dette politiske engagement blev genoprettende ret det centrale fokus for en ny reform inden for det retssystem, der skulle håndtere ungdomskriminalitet (Zinsstag & Chapman, in press). Med udgangspunkt i den New Zealandske model for familiekonferencer anbefalede den arbejdsgruppe, som var sat til at reformere retssystemet, at disse genoprettende initiativer blev introduceret til de instanser, der fremadrettet skulle håndtere ungdomskriminalitet i Nordirland. Som følge af dette kom der i 2002 en lov, som giver den offentlige anklagemyndighed mulighed for at arrangere genoprettende ungdomskonferencer for stort set alle unge lovovertrædere i Nordirland. Med udgangen af 2003 skulle alle unge i Belfast-området – med undtagelse af de sager, der giver obligatorisk frihedsstraf, fx mord – i forbindelse med begåede lovovertrædelser tilbydes mulighed for deltagelse i en ungekonference. I 2006 var ungdomskonferencer udbredt til hele Nordirland.